

“Un escriptor conjuga en primera persona”

J.N. Santaaulàlia, a la terrassa dels Banyes Vells de Banyoles, vora l'estany. MANEL LLADÓ.

Signa els llibres com J.N. Santaaulàlia (Banyoles, 1955), però els amics, i a 2017. Dietari d'un any convuls (Ed. Gavarres) n'hi fa sortir molts, el coneixen per Jep o Pep, que és el nom del veí, el viatger, el company d'infància i el professor d'institut que, a pocs anys de jubilar-se, va preferir allunyar-se dels pronoms febles i exercir de tutor en una aula d'acollida del Raval de Barcelona. De totes aquestes facetes, i també del Procés, de llengua, del món de pagès i de la seva carrera com a “escriptor immediàtic”, parla en aquest dietari.

Després d'escriure poesia, assaig, contes i novel·la, què l'ha portat

al dietari? Qualsevol escriptor català sap que l'obra major de la nostra literatura és El quadern gris, encara que l'ombra de Pla sigui perillosa. El dietari és molt agraït, perquè et permet parlar d'això i d'allò altre, sense la servitud d'un argument i, per tant, d'una estructura. Però hi ha una construcció, també. És un atzar truat. Tots els dietaris literaris estan trucats. Aquí fins i tot hi ha fragments de proses que havia publicat a El Punt fa temps. Pla va incorporar al seu notes escrites quaranta anys després del quadern original, i agraïm que les hagués retocat per aconseguir un efecte determinat. El dietari et dona llibertat total. Un dia en Boris em diu: “Tot el que no té mànec és tecnologia punta”, i ja tinc una entrada, perquè hi ha tota una civilització perduda que s'expressa a través d'aquesta filosofia. Tot de coses a l'atzar, petits regals del món quotidià, els poses aquí, sense cuinar, o només una mica. Una descripció, un perfil, una anècdota, un record. Jo no escriuré mai les meves memòries. Tot el que vull dir del meu passat ja és aquí, i les coses que no hi són és perquè no les vull dir. Per què el 2017? No sabia pas com aniria, tot plegat. Però s'intuïa, ja es veia que passarien coses. El llibre comença amb una tramuntanada i la imatge d'aquella bandera que voleia: hi ha petits indicis de construcció. No és una novel·la, però sí que hi ha uns fils per donar consistència a la prosa, com les guies del formigó. El meu amic Boris n'és un, i està calculat que surti més o menys cada deu pàgines. És tot un personatge! És que m'explica històries des de fa molts anys, i no podia ser que ningú escrivís les seves prodigioses aventures. Una de les més espectaculars és quan topa amb dos guàrdies civils que s'havien perdut mentre ell va amb la furgoneta carregada d'urnes de l'1 d'Octubre. Però no és ben bé un dietari del Procés. Hi passen moltes altres coses. El títol despista una mica, és veritat. La qüestió política fins i tot és secundària. En tot cas, és un fil més, amb una trama que creix cap a la tardor. Aquest és un llibre ple de fets que no tenen res a veure amb la situació política. Quan tot just fa un mes de l'1-O, la gran pregunta que l'amoïna és saber quan s'acaba realment l'estiu. Malgrat tot, hi ha una vida que continua. Vaig publicar aquella pregunta al Facebook i les respostes de la gent van ser molt bones. Un deia que l'estiu s'acaba quan deixava d'anar amb calçotets per casa; un altre, quan canviava de vorera, perquè li toqués el sol. Molts dels passatges del llibre tenen l'origen, com una mena d'esborranys, en entrades de Facebook. Com que havia de publicar-ho, em motivava més que no pas si pensava en un llibre que encara no tenia editor. La primera aparició d'en Boris, a la vinya, és un d'aquests passatges, però reescrit deu o dotze vegades. Soc un escriptor lent. De fet diu que “escriure és una activitat massa tensa per trobar-hi gust”. No entenc aquella gent que diuen que disfruten escrivint. Jo no. Per això dic que “escric per la satisfacció d'haver escrit”. És com descansar d'un combat. Per tant, hi ha d'haver alguna altra raó, que no és el plaer. Has d'estar concentrat en mil coses, tant per escriure una novel·la com un article, i si ets català, a més, has de vigilar la correcció lingüística. Un castellà no té aquest inconvenient. Aquesta tensió i aquesta concentració pesen molt. És més agradable mirar una sèrie televisiva. En canvi, revisar galerades és fantàstic, quan saps que ja està. La forma lliure del dietari permet gaudir més de l'escriptura? En el dietari tot aprofita: vida real, reflexions, anècdotes, records. Sempre hi ha coses que

t'estiren més, com aquell record tan proustià de la meva mare portant-me un panet. Si parles d'experiències viscudes, de sensacions molt profundes, has de mirar de donar-hi una certa potencialitat perquè el lector ho comparteixi i trobi que val la pena. És clar que després ho passaràs als editors de Barcelona i no en voldran saber res, com va ser el meu cas. Aquest és un llibre que agrada a tothom però no arriba a ningú. Però bé, deixem-ho estar. La gent s'estima més les novel·les. N'hi ha a qui cada vegada els interessa menys, que no senten cap curiositat pel que li passi al senyor Smith. Tens raó, a mi també em passa. Durant un temps vaig escriure tres novel·les que intentaven ser policiaques, encara que m'apartava una mica del gènere, però ara ja no m'interessa gens. Em costa parlar d'assassins si personalment no n'he conegut mai cap. Què creu que pot aportar el llibre en relació amb el Procés, quan tanta gent ja n'ha explicat la vivència? Crec que tots els que ho han explicat han estat o bé periodistes o protagonistes dels fets, i jo no soc ni una cosa ni l'altra. Si vaig anar a algunes manifestacions, va ser perquè estava escrivint el dietari; si no, no hauria anat tan sovint a Barcelona, ni a Brussel·les, ni a Madrid. I la veritat és que me'n vaig més sovint cap als detalls i em poso a explicar, què sé jo, com toca el sol a la cúpula de la Generalitat. L'anècdota m'arrossega. Intento aportar-hi també una petita dosi d'ironia, que és molt important. La ironia és una arma de distanciament. És un distanciament saludable, i també una protecció. Per exemple, la trobada d'en Boris amb els guàrdies civils és narrada com un episodi humorístic, però podria haver estat dramàtic. Fins i tot les garrotades de l'1 d'Octubre tenen un tel d'ironia, en algun aspecte, i això que són pàgines d'indignació i denúncia. També hi ha molts viatges, i sempre els emprèn sol. Si tens la idea d'escriure, és millor anar sol, perquè l'escriptor parla conjugant el verb en primera persona del singular: jo. Tens un altre estat d'esperit, quan vas sol. Ets com un naufrag enmig de la gent. No tens ningú amb qui parlar excepte tu mateix, i si portes una llibreta, vas prenent notes. Et fixes més en les coses, en el paisatge, en la gent amb qui parles, i cada coneixença és una aventura. Ara, però, això ja s'ha acabat, perquè tinc una neta de tres anys per cuidar. Ser avi és una experiència fabulosa. Amb la jubilació ha pogut viatjar més? La jubilació, si tens salut, és una etapa molt agradable. Aprofitant que uns amics tenen una casa a Menorca, hi he viatjat molt sovint, en temporada baixa. Ja es veu al llibre que soc un enamorat de Menorca. Hi anava cada any i m'hi estava un mes o un mes i mig, voltant per aquelles platges tan maques. Aquí ens ho hem carregat tot. Potser hem entrat en una època final com a poble, amb una llengua, una religió, un paisatge i una forma de vida pagesa que se'n van en doina. També hi surt molt l'advertència d'una llengua en perill. La llengua catalana ha esdevingut minoritària, per qüestions molt complexes: hi ha la repressió secular d'Espanya, que vol anul·lar aquest tret diferencial bàsic, perquè si parles una altra llengua, ets una altra mena de gent, però també hi ha la nostra ignorància d'una veritat molt simple, i és que si volem salvar el català l'hem de parlar sempre, i ensenyar-lo cordialment als altres, sense faltar al respecte a ningú. Tots hem de ser propagadors de la llengua. El gran projecte de la normalització té els peus de fang, perquè aspirem que la gent de fora aprenguin la nostra llengua i l'adoptin com a pròpia mentre nosaltres els parlem en castellà. Potser costa de veure des de Girona, on vivim en una mena de reserva espiritual. Gràcies a la meva neta faig cada dia un treball de camp molt rigorós al parc de la Draga, on hi van molts grups escolars. El català hi és minoritari; a vegades, gairebé inexistent, i quan és dominant, la qualitat d'aquest català és molt baixa: "S'ha caigut perquè l'han emputxat!", diuen. Per a un professor de llengua com jo, això és terrible. Explica que va escriure 'Terra negra' fent servir la llengua de la seva àvia. Si escrius una novel·la avui amb gent d'avui, hauràs d'utilitzar, quan hi hagi diàlegs, una llengua molt pobra, perquè si no perds versemblança. Si escrius una història del segle XIX pots fer servir una llengua riquíssima, la llengua dels diccionaris. Això és impossible en una novel·la contemporània, fora que el protagonista sigui un boig. Un erudit boig, per exemple, que a vegades m'ha passat pel cap: crear un personatge que intenta parlar un català noucentista enmig de gent que exclama "pero qué coño dice este tío?". Tot i que '2017' no és una novel·la, també acaba configurant un món. Volia donar una idea del que és Catalunya avui. Em preguntava: hi sortiran gitanos? I n'hi surten. Hi sortirà gent que ha arribat amb pastera? Sí. I també els castellans i els refugiats sirians. Tota aquesta realitat, inclosos els pagesos d'avui, és a dir, el pagès despagesat, hi és. La gran novel·la sempre ha volgut donar testimoni d'un món. Però quina és la novel·la catalana que dona una imatge de la Catalunya d'avui? No la conec. Potser El càstig, de Guillem Sala, en què els personatges parlen mig en català, mig en castellà i que em fa pensar en La meravellosa vida breu d'Oscar Wao, de Junot Díaz. Les novel·les catalanes solen tractar d'escriptors o intel·lectuals, perquè és el món en què es mouen els autors, i això deforma una mica la seva

visió. Es defineix com un “escriptor immediàtic”. Invisible i immediàtic, algú de qui no se’n canta ni gall ni gallina. En fi, és normal que sigui així, no me’n queixo, perquè el 99% dels llibres passen sense pena ni glòria. Tinc l’esperança que el temps s’endurà tota la pedreria i al final quedaran dos o tres diamants. Però bé podria ser que tot fos pedreria.

Publicat a:

-El Punt Avui. Girona 29-06-2021, Pàgina 16

-El Punt Avui. Nacional 29-06-2021, Pàgina 16

Font del document:

<http://www.elpuntavui.cat/cultura/article/19-cultura/1992813-un-escriptor-conjuga-en-primera-persona.html>